

Asia: VN/26600/2023

Lausuntopyyntö: Työryhmän mietintö ulosottosäätelyn uudistamisesta

Tulojen ulosmittaus

Lausuntonne yleisesti tulojen ulosmittausta koskevista muutosehdotuksista.

Kiitän mahdollisuudesta lausua mietinnöstä. Tulojen ulosmittauksen uudistuksessa on hyviä tavoitteita järjestelmän selkeyttämisestä.

Lausuntonne ehdotuksesta säilyttää velallisen suojaosuus takuueläkkeen tasolla (ehdotettu muutos ulosottokaaren 4 luvun 48 §:ään).

-

Lausuntonne ehdotetuista ulosmittauksen määrän laskentasäännöistä (ehdotetut muutokset 4 luvun 49 ja 50 §:ään sekä ehdotettu uusi 49 a §).

Ehdotetut laskentasäännöt ovat selkeät ja toimivat. Suojaosuuden kertaantuva vaikutus on saatu eliminoitua pois, joten eri tuloluokkien velallisten kohtelun pitäisi uusilla säännöillä muodostua yhdenvertaisemmaksi.

Lausuntonne ehdotuksesta velallisen elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioimiseen tulojen ulosmittauksessa (ehdotetut muutokset 4 luvun 48 ja 49 §:iin).

Kun suojaosuus ei enää kertaudu ulosmitattavan määrän laskentakaavassa, niin elatuksen varassa olevien henkilöiden vaikutus olisi lisättävissä suojaosuuteen ilman suurempia ongelmia. Tämä siis vaihtoehtona nyt ehdotetulle ulosmitattavasta määrästä vähentämiseen. Onko tehty vertailulaskelmat siitä, miten tämä vaihtoehtona vaikuttaisi? Tavoitteeksi on esitetty, että jokainen elätettävä vähentäisi ulosmitattavaa määrää samalla euromäärällä. Mutta eikö tavoite kuitenkin olisi tarkoituksenmukaisempaa asettaa siten, että kutakin elätettävää kohden saisi saman euromäärän.

Erottamisedun ehdotetun muutoksen kohdalla on lisätty elatusvähennys suojaosuuteen, mutta tässä säännöksessä vähennetään ulosmitattavasta määrästä. Vaikutus ei ole välttämättä yhdenmukainen näissä säännöksissä.

Lausuntonne ehdotuksesta poistaa vapaakuukausia koskevat säännökset sekä muuttaa ulosmittauksen rajoittamista koskevaa säännöstä. (Ehdotus muuttaa 4 luvun 51 § ja kumota 4 luvun 52 ja 53 §:t).

Vapaakuukausijärjestelmän ehdottomana hyötynä oli se, että se mahdollisti helpotukset myös niille velallisille, joiden elämänhallinta oli heikolla tasolla. Nyt ehdotettu muutos antaisi helpotuksia vain sillä oletuksella, että velallinen kykenee sääntöläiseen säästämiseen, mikä edellyttää melkoisen tarkkaa elämänhallintaa. Kyseessä on merkittävä asenteellinen muutos aiemmasta sääntelystä, jota perustellaan pääosin ulosottolaitoksen sisäisillä työmäärillä. Sinällään ehdotettu muutos vastaa nykyistä poliittista ilmapiiriä, jossa yksilöä vastuutetaan entistä enemmän omasta elämästään. Muutos kohdistuisi epäsuotuisasti kaikkein heikommassa asemassa oleviin velallisiin, hyötyjen kohdistuessa lähinnä niihin, joka jo muutoinkin ovat toimintakykyisiä ja siten paremmassa asemassa. En pidä tästä asennemuutoksesta, mutta henkilökohtaisella mielipiteelläni ei tässä liene merkitystä. En myöskään näe loogista yhteyttä muutoksen perustelujen ja omaksutun ratkaisun välillä. Sääntelyteknisesti ratkaisu toimii ja sopii ulosottokeiden systematiikkaan.

Tällä säästämisen mahdollistavalla ratkaisulla korvataan aiemmin vapaakuukausien mahdollistamat kertahankinnat. On huomattava, että erottamiset tulee tässä muodostaneeksi ylärajan sille, minkä suuruinen kertahankinta on mahdollista. Kun lisäksi huomioidaan se, että tilivarat toimivat myös taloudellisena puskurina yllättäviä välttämättömiä menoja varten, näiden kertahankintojen arvo on realistisesti vähemmän kuin erottamisedun määrä. Erottamisedun määrän on siksi syytä olla riittävän korkea. Ehdotettu määrä n. 2000 euroa on nähdäkseni sellainen, että valtaosa kodinkoneista ja tavanomaisista yllättävistä menoista on katettavissa sen puitteissa. Olisiko kuitenkin tarpeen arvioida tarkemmin, onko tämä euromäärä riittävä suhteessa niihin kertahankintoihin, joiden perusteella nykykäytännössä myönnetään harkinnanvaraisia vapaakuukausia? Osaltaan tätä kuitenkin lieventää se, että 51 §:n mukainen rajoitus voidaan myöntää siten, ettei jonain kuukautena ulosmittausta tehdä lainkaan. Kun samaan aikaan mietinnössä 51 §:n mukaista ulosmittattavan määrän rajoittamista kertahankinnan perusteella pidetään poikkeuksellisen ja harvoin mahdollisena, niin on edelleen todennäköistä, että nimenomaan erottamisedun määrä rajoittaa selkeästi kertahankintojen hintaa.

Toisaalta tässä säästämistä korostavassa uudessa mallissa ei ole mietitty sitä mahdollista tapahtumainkulkua, että näitä tarpeellisia hankintoja tulee useampia lyhyen ajan sisään. Harkinnanvaraiset vapaakuukaudet mahdollistivat näiden useampien huomioimisen lyhyen ajan sisällä, mutta säästämismalli ei tätä mahdollista. Näiltä osin kyseessä olisikin etenkin pienituloisiin ulosottovelallisiin kohdistuva kiristys - toki 51 §:n joustovara huomioiden.

51 §:n ehdotetuista muutoksista lausun seuraavaa:

”Huomionarvoista on, että korvausjärjestelmään kuuluviin lääkkeisiin liittyy vuosiomavastuu eli lääkekatto, jonka täyttymisen jälkeen velalliselle maksettavaksi jäävät lääkekulut ovat varsin pienet. Lääkekaton tultua täyteen ulosmittauksen rajoittamiselle ei olisi enää perusteita.” Lääkekaton täyttyminen toki valtaosassa tapauksia tarkoittaa, ettei lääkekulut voi enää olla sillä tapaa olennaisia, että rajoittaminen olisi perusteltua. Yksinkertaisesti siksi, että lääkekaton täyttymisen jälkeen kulut ovat erittäin pienet. Kategorisesti näin ei kuitenkaan voitane todeta. Vaikuttaa, että tällä linjauksella yritetään yksinkertaistaa ulosottomiesten harkintaan ja vähentää työmäärää KKO 2023:59 ratkaisun jäljiltä. Korkein oikeus tuossa ratkaisussa korosti tapauskohtaista arviointia mutta tässä pyritään esittämään kaavamaisempaa ratkaisua. Pitäisin tapauskohtaista harkintaa tarkoituksenmukaisena ja oikeudenmukaisena ratkaisuna, vaikka se lisäisikin työmäärää.

”Nykyisin erityisesti vapaakuukausia myönnetään erilaisten, velalliselle tärkeiden kertahankintojen mahdollistamiseksi. Ehdotetut muutokset tulojen ulosmittaussäätelyyn tarkoittaisivat sitä, että velallisten odotettaisiin lähtökohtaisesti itse säästävän tarvitsemiaan hankintoja varten. Säästäminen mahdollistettaisiin mitoittamalla laskentasääntöjen ulosmittausprosentit sopivalle tasolle sekä korottamalla velallisten rahavaroista ulosmittauksen ulkopuolelle erotettavaa rahamäärää. Joissakin poikkeuksellisissa tilanteissa, esimerkiksi velallisen tulojen ylittäessä vain hieman suojaosuuden määrän, voisi kuitenkin olla perusteltua rajoittaa ulosmittauksen määrää velalliselle välttämättömän yksittäisen kertahankinnan mahdollistamiseksi.” Säästämisen korostaminen on toki hyvä asia, mutta toistan jälleen kritiikin niistä elämänhallintansa menettäneistä, joille tämä ratkaisu ei toimi. Muidenkin kohdalla voitaneen todeta, että tarpeellisia ja jopa välttämättömiä menoja syntyy jatkuvasti myös yllättäen ja säästäminen voi muodostua äärimmäisen vaikeaksi. Koen siksi ongelmalliseksi sen, että kertahankinnat rajataan näin vahvasti ”poikkeukselliseksi”. Toinen ongelmallinen raja on käytetyssä esimerkissä: ”velallisen tulojen ylittäessä vain hieman suojaosuuden määrän”. Tätä esimerkkiä ei pitäisi missään nimessä ymmärtää tyhjentyväksi. Totta on, että mitä pienemmät tulot velallisella on, sitä haastavampaa on säästäminen ja sitä herkemmin pitäisi suostua ulosmitattavan määrän rajoittamiseen. Rajoittaminen kertahankintaa varten tulisi olla mahdollista kaikilla tulotasoilla, joskin selvää on, että rajoittamiseen oikeuttavat välttämättömät hankinnat tuskin ovat niin kalliita, että perusteet täytyisivät suurituloisilla tai edes keskituloisilla.

51 §:än ollaan lisäämässä edellytys siitä, että rajoittamisen perusteena olevien kulujen osalta edellytettäisiin kulujen välttämättömyyttä. Millainen kulu on välttämätön? Tätä tarkennetaan mietinnössä vain todeten, välttämätön kulu aiheutuu välttämättömästä menosta. Onko elämää olennaisesti helpottava tiskikoneen hankinta välttämätöntä, kun käsinkin voi tiskata? Pyykkikone, vaikka itsepalvelupesuloita on olemassa? Lääkkeet, energia ja ruoka nyt varmaankin menevät tähän kategoriaan. Pidän tämän ”välttämätön” -kriteerin lisäämistä riskialttiina siten, että tulkintalinja muodostuisi tiukaksi. Kun samaan aikaan ehdotetaan vapaakuukausien poistamista ja ulosoton joustovaraa siirretään 51 §:n soveltamiseen, saattaa 51 §:n soveltamedellytysten kiristäminen samanaikaisesti johtaa suurenkin heikennykseen velallisten asemassa – kenties jopa kohtuuttomaan heikennykseen.

Sekin on syytä huomioda, voiko 21 §:n uutta erottamisetua ja 51 §:ää soveltaa yhdessä siten, että velallinen käyttää erottamisedun alaisia varojaan ja 51 §:n mukaista helpotusta suuremman kertahankinnan tekemiseen, jos se vain on välttämätön. Vai onko 51 § tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa velallisella ei ole kerrytettyä erottamisedun alaista omaisuutta? Vai onko 51 § tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa velallinen ei edes kykene kerryttämään erottamisedun alaista omaisuutta.

”Pykälään ehdotetaan selvyiden vuoksi lisättäväksi uusi tietojen antamista koskeva 2 momentti. Momentissa säädettäisiin, että ulosottomies voi ulosmittauksen määrän rajoittamista koskevaa pyyntöä käsitellessään velvoittaa velallisen antamaan täytäntöönpanossa tarpeelliset tiedot, ja että tietojenantovelvollisuuden laiminlyönti johtaa kielteiseen rajoittamispäätökseen.” Onkohan termi ”velvoittaa” hyvä tässä? Kyse on kuitenkin velallisen omasta asiasta ja pyynnöstä. Ja onko tarpeellista, että tämän velvollisuuden laiminlyönti johtaa kielteiseen rajoittamispäätökseen? Ulosottomiehellä on kuitenkin viran puolesta pääsy joihinkin tietoihin ja aiempien selvitysten pohjalta jotain tietoja. Eikö asia menisi tarkoituksenmukaisesti siten, että velallisen on annettava ulosottomiehen pyytämät tiedot sillä uhalla, että asia muutoin ratkaistaan ulosottomiehellä jo olevien tietojen pohjalta. Toki olisi huomioitava, että mikäli ulosottomiehellä olevat tiedot eivät ole riittävät tai ajantasaiset, päätöksen olisi oltava kielteinen.

Lausuntonne työryhmän mietinnön jaksossa 5.1 esitetystä sekä oikeusministeriön muistiossa käsitellystä vaihtoehdosta, jossa velalliselle viran puolesta myönnettävät vapaakuukaudet säilytettäisiin osittain.

Pitäisin oikeusministeriön muistiossa esitettyä mallia vapaakuukausien osittaisesta säilyttämisestä parempana kuin vapaakuukausijärjestelmän poistamista kokonaan. Tämä myös vähentäisi UK 4:51 §:n muutosehdotusten kohdalla esittämieni kriittisten huomioiden painoarvoa, kun ainoastaan harkinnanvaraisten vapaakuukausien varassa ollut ulosoton joustopaine siirtyisi 51 §:n tulkintaan. Toisaalta muistiossa esitettyä vapaakuukauden euromäärää voisi miettiä. Voisiko se esimerkiksi vastata kultakin velalliselta tulevaa keskimääräistä kuukausikertymää edelliseltä vuodelta? Sähköisillä järjestelmillä tämä laskutoimitus ei muodostuisi vaikeaksi.

Lausuntonne ehdotetusta muutoksesta jatkuvan elatusavun perintää koskevaan säännökseen (ehdotettu muutos 4 luvun 54 §:ään).

-

Lausuntonne tulojen ulosmittaukseen ehdotettujen muutosten vaikutuksesta velallisten ja velkojien asemaan. Arvioitko ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Lausuntonne tulojen ulosmittaukseen ehdotettujen muutosten taloudellisista vaikutuksista sekä vaikutuksista palkan maksajien asemaan. Arvioitko ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Muut ulosottokaaren muutosehdotukset

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velvollisuutta lähettää ulosmittauksen ennakkoilmoitus toistuvaistulon ulosmittauksesta ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotetut muutokset 3 luvun 33 ja 34 §:iin)

"Jos aikaisemmasta ulosmittauksesta ei ole kertynyt ulosottoon suorituksialasketaan kolmen kuukauden määräaika aikaisemmasta ulosmittauspäivästä." Sanamuotoa on syytä tarkentaa hieman. Tässä tarkoitettaneen ulosmittauspäivällä ulosmittauspäätöksen antamispäivää (UK 4:26 ja 27).

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa luonnollisen henkilön rahavaroja koskevaa erottamisetua ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 4 luvun 21 §:n 1 momentin 6 kohtaan)

Tämä muutos liittyi vapaakuukausijärjestelmän poistoon, joten toistan saman näkemyksen kumpaankin kohtaan.

Vapaakuukausijärjestelmän ehdottomana hyötynä oli se, että se mahdollisti helpotukset myös niille velallisille, joiden elämänhallinta oli heikolla tasolla. Nyt ehdotettu muutos antaisi helpotuksia vain sillä oletuksella, että velallinen kykenee sääntöläiseen säästämiseen, mikä edellyttää melkoisen tarkkaa elämänhallintaa. Kyseessä on merkittävä asenteellinen muutos aiemmasta sääntelystä, jota

perustellaan pääosin ulosottolaitoksen sisäisillä työmäärillä. Sinällään ehdotettu muutos vastaa nykyistä poliittista ilmapiiriä, jossa yksilöä vastuutetaan entistä enemmän omasta elämästään. Muutos kohdistuisi epäsuotuisasti kaikkein heikommassa asemassa oleviin velallisiin, hyötyjen kohdistuessa lähinnä niihin, joka jo muutoinkin ovat toimintakykyisiä ja siten paremmassa asemassa. En pidä tästä asennemuutoksesta, mutta henkilökohtaisella mielipiteelläni ei tässä liene merkitystä. En myöskään näe loogista yhteyttä muutoksen perustelujen ja omaksutun ratkaisun välillä. Sääntelyteknisesti ratkaisu toimii ja sopii ulosottokaaren systematiikkaan.

Tällä säästämisen mahdollistavalla ratkaisulla korvataan aiemmin vapaakuukausien mahdollistamat kertahankinnat. On huomattava, että erottamisetu tulee tässä muodostaneeksi ylärajan sille, minkä suuruinen kertahankinta on mahdollista. Kun lisäksi huomioidaan se, että tilivarat toimivat myös taloudellisena puskurina yllättäviä välttämättömiä menoja varten, näiden kertahankintojen arvo on realistisesti vähemmän kuin erottamisedun määrä. Erottamisedun määrän on siksi syytä olla riittävän korkea. Ehdotettu määrä n. 2000 euroa on nähdäkseni sellainen, että valtaosa kodinkoneista ja tavanomaisista yllättävistä menoista on katettavissa sen puitteissa. Olisiko kuitenkin tarpeen arvioida tarkemmin, onko tämä euromäärä riittävä suhteessa niihin kertahankintoihin, joiden perusteella nykykäytännössä myönnetään harkinnanvaraisia vapaakuukausia? Osaltaan tätä kuitenkin lieventää se, että 51 §:n mukainen rajoitus voidaan myöntää siten, ettei jonain kuukautena ulosmittausta tehdä lainkaan. Kun samaan aikaan mietinnössä 51 §:n mukaista ulosmitattavan määrän rajoittamista kertahankinnan perusteella pidetään poikkeuksellisen ja harvoin mahdollisena, niin on edelleen todennäköistä, että nimenomaan erottamisedun määrä rajoittaa selkeästi kertahankintojen hintaa.

Toisaalta tässä säästämistä korostavassa uudessa mallissa ei ole mietitty sitä mahdollista tapahtumainkulkua, että näitä tarpeellisia hankintoja tulee useampia lyhyen ajan sisään. Harkinnanvaraiset vapaakuukaudet mahdollistivat näiden useampien huomioimisen lyhyen ajan sisällä, mutta säästämismalli ei tätä mahdollista. Näiltä osin kyseessä olisikin etenkin pienituloisiin ulosottovelallisiin kohdistuva kiristys - toki 51 §:n joustovara huomioiden.

Lausuntonne ehdotuksesta lisätä lakiin velallisenä olevan kuolinpesän rahavaroja koskeva erottamisetu ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu 4 luvun 21 §:n uusi 3 momentti)

Mielestäni esitetty erottamisedulla toteutettava malli olisi toimiva, mutta ei paras vaihtoehto.

Kohtuullisten pesänselvityskulujen etusija maksunsaantijärjestyksessä on ehdoton perintökaaren järjestelmässä. Samalla perintökaaren mukainen pesänselvitys on tarkoitettu vainajan varallisuusaseman kertakaikkiseksi selvittelymenettelyksi. Menettelytapa muistuttaa näiltä osin konkurssin pesänselvitystä, toisin sanoen yleistäytäntöönpanoa. Perintökaaressa on säädetty menettely velkojen suorittamiseksi, lakisääteinen velvollisuus sen hoitamiseen sekä sanktiot näiden velvollisuuksien laiminlyönnistä. Mietinnössä viitataan vain ohimennen siihen, ettei perintökaaressa säädetä ulosmittauskiellosta pesänselvityksen rauhoitusajan kuluessa. Tätä lähtökohtaa ei kyseenalaisteta lainkaan. Pitäisikö perintökaaressa säätää ulosmittauskiellosta? Pitäisikö perintökaaren mukaisen menettelyn yleistäytäntöönpanona syrjäyttää ulosotto erityistäytäntöönpanona? Vastaavaa sääntelyä on runsaasti konkurssilaissa, laissa yrityksen saneerauksesta ja laissa yksityishenkilön velkajärjestelystä. Niissä säädetään kertyneiden varojen hoidosta, ulosoton keskeyttämisestä ja ulosoton jatkumisesta menettelyn rautessa. Pitäisin tätä lähestymistapaa periaatteellisesti johdonmukaisempana ja vähintään selvittämisen arvoisena vaihtoehtona. Tällä sääntelyvaihtoehdolla myös vältettäisiin se, että pesänselvityskulujen kohtuullisuus tulisi ulosottomiehen harkittavaksi, sillä kyseistä sääntelyä ei millään voi pitää ulosottomiehen asiantuntijuuden ydinalueena. Mikäli pesässä käytettäisiin varoja yli kohtuullisten

kulujen, tämä tulisi pesän osakkaiden korvattavaksi ja velkojien suoja toteutuisi sitä kautta ulosoton sijaan. Samalla voitaisiin säätää ulosottoprosessin jatkamisesta, mikäli pesänselvitystä ei hoideta UK 6:16:ssä tarkoitetussa määräajassa.

Mikäli pidättäydytään ehdotetussa mallissa, on syytä varmistaa, että varojen palauttamisvaatimukset käsitellään mahdollisimman nopeasti. Ennakoitavissa oleva ongelma olisi sekin, että varojen ollessa määräämiskiellon alaisina tai ulosoton hallussa, pesän osakas maksaa välttämättömiä pesänselvityskuluja väliaikana, mutta ei voi vaatia näistä korvausta etuoikeussääntelyn vuoksi.

Mietinnössä todetaan: ”On lisäksi mahdollista, että kuolinpesälle kertyy ulosmitattavia varoja, esimerkiksi veronpalautus, vasta sen jälkeen, kun ehdotettu 6 luvun 16 §:n määräaika on kulunut umpeen. Myös tällaisissa tilanteissa vaatimus erottamisetuun kuuluvien varojen palauttamisesta voitaisiin tehdä niin kauan kuin kyseiset ulosmitatut varat ovat ulosottomiehen hallinnassa ennen niiden lopullista tilittämistä velkojille.” Ottaen huomioon pesänselvitysvelkojen ehdoton etusija, ulosottomiehen tulisi ennen tilitystä varmistua siitä, ettei tällaisia varoja tarvita pesänselvityskuluihin.

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velallisen maksusuunnitelman lakkauttamista koskevaa säännöstä ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 4 luvun 59 §:n 2 momenttiin)

-

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velallisena olevalta kuolinpesältä ulosmitattujen varojen tilittämistä koskevaa säännöstä ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 6 luvun 16 §:n 1 momenttiin)

-

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Lausuntonne työryhmän ehdotuksesta muuttaa sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta koskevaa lainsäädäntöä.

Hyvä selkeyttävä muutos ulosottoprosessin kannalta. En ota kantaa muutoksen vaikutuksiin etuuksien saajien asemaan.

Lausuntonne työryhmän ehdotuksen vaikutuksista. Arvioitko sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaukseen ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Henki- ja eläkevakuutusten ulosmittaus

Lausuntonne ehdotetusta ulosottokaaren 4 luvun 70 §:n muutoksesta ja sen arvioiduista vaikutuksista. Arvioitko ehdotetulla muutoksella olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

Mietinnössä ehdotetaan kumottavaksi UK 4:70 muutoksia. Tarkoituksena olisi vakuutustuotteisiin tapahtuvan säästämisen ja sijoittamisen asettaminen ulosottomenettelyssä samaan asemaan muiden säästämis- ja sijoitusmuotojen kanssa. Ehdotettu säädös vaikuttaa toimivalta. Takaisinosto-

oikeuden ja korvausten hakemisen tuominen ulosoton toimivaltuuksiin jo yksinään lievittää pahimpia ongelmia ja väärinkäyttömahdollisuuksia näiden vakuutusinstrumenttien osalta.

Lausuntonne ehdotetusta vakuutusopimuslain 54 §:n muutoksesta ja sen arvioiduista vaikutuksista. Arvioitko ehdotetulla muutoksella olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

Mietinnössä ehdotetaan kumottavaksi vakuutusopimuslain 54 § kokonaisuudessaan. Kumoamisen tarkoituksena olisi vakuutustuotteisiin tapahtuvan säästämisen ja sijoittamisen asettaminen ulosottomenettelyssä samaan asemaan muiden säästämisen ja sijoitusmuotojen kanssa. Ehdotettu säädös vaikuttaa toimivalta. Takaisinosto-oikeuden ja korvausten hakemisen tuominen ulosoton toimivaltuuksiin jo yksinään lievittää pahimpia ongelmia ja väärinkäyttömahdollisuuksia näiden vakuutusinstrumenttien osalta. Ulosmittauskiellon kumoaminen tehostaa näitä tavoitteita ja toimii teknisenä ratkaisuna. Kyse on lopulta siitä, arvioidaanko ulosoton tehokkuus ja säästöjen sekä sijoitusten ulosmittauskelpoisuus vahvemmaksi intressiksi kuin näiden vakuutusinstrumenttien sosiaaliturvaa täydentävä tarkoitus. En ota kantaa tähän punnintaan.

Mietinnössä todetaan kummallisesti ”Kumoamisella ei olisi käytännössä vaikutusta voimassa olevan säännöksen 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin yksinomaan kuolemanvaralle otettuihin vakuutuksiin (kuolemanvaravakuutus), jos niihin ei liity säästämisen tai sijoittamisen mahdollistavia instrumentteja.” Tämä ei pidä paikkaansa. Vakuutusopimuslain 54 §:n ulosmittauskielto koskee myös vakuutuksenottajan puolison saamaa vakuutuskorvausta. Mietinnössä on otettu kantaa tähän tilanteeseen vain siitä näkökulmasta, mikä arvo vakuutuksella on ennen vakuutustapahtumaa (tässä tapauksessa vakuutetun kuolemaa). Kuitenkin myös vakuutuskorvaus on vakuutusopimukseen perustuva oikeus ja ulosmittauskiellon piirissä nykyisin. Kiellon kumoaminen johtaisi siihen, että tällainen korvaus voitaisiin ulosmitata vakuutuksenottajan puolison velasta nykytilasta poiketen. Huomattava on, että kuolemanvaravakuutuksia voi olla sellaisia, missä on kyse omaisuuden säästämisestä säästöarvoa kerryttämällä, mutta myös vakuutuksesta, jossa maksettava korvaus ei ole riippuvainen vakuutukseen maksetuista suorituksista. Näistä kumpaankaan vakuutusmuotoon ei voida soveltaa samoja perusteluja kiellon kumoamisesta kuin säästö- ja sijoitusmuotoisiin vakuutuksiin – kyseessä ei yksinkertaisesti ole velallisen varoilla tapahtuvasta säästämisestä tai sijoittamisesta. Tällaisen vakuutuksen osalta kiellon kumoaminen vaatisi erilaiset perustelut. Pääsääntö vakuutuskorvausten osalta on ulosmittauskelpoisuus eikä vakuutusopimuslain ulosmittauskiellon kohdalla ole kovin laajasti perusteltu, miksi henkivakuutuskorvausta tulisi kohdella eri tavoin. Taustalla ovat sosiaaliturvan vapaaehtoiseen täydentämiseen liittyvät syyt ja niihin kannustaminen. Mikäli kielto halutaan kumota myös näiltä osin, on syytä arvioida tarkemmin, onko kiellolle enää perusteita ja tulisiko henkivakuutuskorvauksia kohdella samoin kuin muita vakuutuskorvauksia.

Ehdotettuun UK 4:70:n muotoiluun syytä liittää viittaus vakuutusopimuslain takaisinostoa ja korvauksen hakemista koskeviin pykäliin.

Vakuutusopimuslain ulosmittauskiellon osalta on syytä kiinnittää huomiota sääntelyn taannehtivuuteen. Viimeksi 54 §:ää kiristettäessä säädettiin erikseen, että uutta säädöstä sovelletaan myös ennen sen voimaantuloa tehtyihin vakuutusopimuksiin. Toisaalta on syytä huomata, että taannehtiva sääntely, jolla puututaan velallisen varallisuusoikeuksiin, on jännitteinen perustuslain 15 §:n mukaisen omaisuuden suojan kanssa. Edellisellä kerralla sääntelyllä tiukennettiin ulosmittauskiellon edellytyksiä. Tällä kerralla ehdotetaan kuitenkin ulosmittauskiellon poistamista

kokonaan, mikä on laajemmin vakuutuksenottajien ja edunsaajien omaisuudensuojaan vaikuttava seikka. Onkin syytä harkita tarkkaan, miten sääntelyn ajallinen soveltaminen toteutetaan.

Varojen kohdentaminen saatavan osille

Lausuntonne työryhmän muistiosta

Muistio on laadittu pitkälti juridisesta näkökulmasta arvioiden insolvenssioikeuden järjestelmän johdonmukaista toteuttamista. Sosiaaliset tarkoituksenmukaisuusnäkökulmat on jätetty huomiotta. Jonkin verran on tehty seuraamusarviointia, mutta lähinnä velkojien näkökulmasta. Omaksutusta näkökulmasta muistio on johdonmukainen. Tarkempi taloudellinen ja sosiaalinen vaikutusarviointi olisi tarpeen. En myöskään pitäisi kannattavana liittää ulosottoon harkintavaltaa kohdentamissäännöistä poikkeamiseen sosiaalisin perustein, sillä tällainen arviointi ei sovi hyvin ulosoton järjestelmään tai ulosottomiesten ammattitaidon ydinalueelle. Uudistus olisi oikeusjärjestyksen johdonmukaisuuden kannalta parempi toteuttaa aiempaa tiiviimpänä ulosoton ja velkaneuvonnan yhteistyönä ja velkajärjestelymahdollisuuden aiempaa tehokkaampana hyödyntämisenä.

Muut mietintöä koskevat huomiot

Lausunnonantajan muut huomiot työryhmän mietinnöstä, työryhmän varojen kohdentamista koskevasta muistiosta tai oikeusministeriön vapaakuukausia koskevasta muistiosta.

-

Anssi Kärki
Yliopistonlehtori, Lapin yliopisto